

10. Lesk a bída magnátských rodů

↑ **Zamość** – Renesanční město zřízené výjimečným mužem. Jan Zamoyski pocházel z nepříliš bohaté šlechtické rodiny, nicméně vypracoval se na nejmocnějšího a nejbohatšího muže Republiky. Na snímku radnice v Zamości. / Foto: Mariusz Cieszewski, Polska.pl

↑ **Město Zamość** bylo vybudováno ve stylu italské renesance, jeho historické centrum je dnes památkou UNESCO. / Foto: Mariusz Cieszewski, Polska.pl

Přestože v Unii platil přísný zákaz užívání titulů, jež by šlechtu rozdělily na vyšší a nižší, situaci komplikovaly olbřímí majetkové nerovnosti. Některým šlechtickým rodům se podařilo vytvořit tak rozsáhlá panství, že svým bohatstvím a vlivem zastíňovaly samotného krále, přičemž svou převahu opíraly jak o obrovskou pozemkovou držbu, tak o pozice ve státních úřadech i zákulisní politický vliv. Nejvýrazněji tato neformální magnátská vrstva dominovala na východě země, kde několik rodů zformovalo obrovské soukromé armády i propracovaný systém šlechtických klientů, neboť řada nemajetných příslušníků šlechtického stavu dobrovolně vstupovala do magnátských služeb a někteří pak dokonce v parlamentu hlasovali podle vůle svých chlebedárců. Pro ty nejmocnější magnáty se proto vžilo označení „malí králové – králíčky“, přičemž někteří z nich byli později skutečně zvoleni polskými králi. Skutečnost, že řada magnátů zejména na Ukrajině byla mimo kontrolu centrální moci a vůči vlastním poddaným si počínala nevybíravě, vedla k výbuchům protimagnátských revolt, z nichž nejúspěšnější bylo kozácké povstání Bohdana Chmelnického z roku 1648. Působení magnátů však nemůžeme vnímat černobíle, neboť s jejich rolí se pojilo i významné mecenášství a zakladatelská činnost – řada polsko-litevských architektonických skvostů vznikla právě díky nim.

↑ Nejbohatším litevským šlechtickým rodem byli nepochybně Radziwiłłové. Jejich někdejší sídla najdeme dnes nejen v Litvě, ale i na území Běloruska, a dávný palác Radziwiłłů ve Varšavě je v současnosti sídlem polského prezidenta. Na snímku **zámek Mir** v dnešním Bělorusku. / Foto: Alex Malev, licence CC BY-SA 2.0

↑ **Zámek Nisvizh** patří mezi nejokázalejší sídla rodu Radziwiłłů a nachází se rovněž v Bělorusku. / Foto: Alex Malev, licence CC BY-SA 2.0

→ **Kláster a kostel Pažaislis v Kaunasu** je zřejmě nejkrásnějším barokním klášterním komplexem středověké Evropy. Za jeho vznikem stojí Pacové – další šlechtický rod, jenž hrál v dějinách litevského Velkoknížectví klíčovou roli. / Foto: A. Aleksandravičius, Kaunas IN

↑ **Palác ve Wilanowě** aneb „varšavské Versailles“ si nechal koncem 17. století jako letní sídlo postavit na předměstí hlavního města král Jan III. Sobieski. / Foto: Mariusz Cieszewski, Polska.pl

→ **Muzeum Czartoryských v Krakově** – Litevská rodina Czartoryských sehrála zásadní roli v posledních desetiletích dějin Rzeczpospolité. Patřila mezi vůdčí síly reformního hnutí. Její členové byli také významnými sběrateli umění. Jejich sbírka je nyní základem expozice Muzea Czartoryských v Krakově, součástí Národního muzea a zřejmě nejceněnější sbírky obrazů v Polsku. Jejím symbolem je *Dáma s hranostajem*, jediný obraz Leonarda da Vinciho ve střední a východní Evropě. / Foto: Zygmunt Put, Wikimedia Commons, licence CC BY-SA 4.0

„Země bujná, země matka, rodná země, a kdo si v ní je jist zítřkem? Kdo v ní je šťastný? Komu nevzali náboženství, komu nevzali svobodu, kdo tam nepláče a nevzdychá? Jen samí Wiśniowiecťi, Potoćti, Zaslavšťi, Kalinowšťi, Koniecpolšťi a hrstka šlechty! Jen pro ně tu kvete štěstí a zlatá svoboda.“

Henryk Sienkiewicz, *Ohněm a mečem*

